Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.01.2021, sp. zn. 25 Cdo 8/2020, ECLI:CZ:NS:2021:25.CDO.8.2020.1

Číslo: 72/2021

Právní věta: Neúspěšná obrana v soudním sporu o průchod žalobce k nemovitosti přes pozemek žalovaného není sama o sobě neoprávněným zásahem do osobnostního práva žalobce. Běžnou povahu sousedské neshody v občanskoprávní rovině již přesahuje a do práva žalobce na soukromí a na důstojnost zasahuje jednání žalovaného, který po skončení sporu nerespektoval vykonatelné soudní rozhodnutí o zřízení věcného břemene cesty způsobem, pro který byl pravomocně odsouzen trestním soudem pro přečin neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru (§ 208 odst. 2 trestního zákoníku).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 28.01.2021

Spisová značka: 25 Cdo 8/2020

Číslo rozhodnutí: 72

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Ochrana osobnosti, Zadostiučinění (satisfakce)

Předpisy: § 19 odst. 1 předpisu č. 89/2012Sb.
§ 238 odst. 1 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.
§ 2956 předpisu č. 89/2012Sb.
§ 3 předpisu č. 89/2012Sb.
§ 81 předpisu č. 89/2012Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud odmítl dovolání žalovaného proti části výroku I rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 14. 8. 2019, sp. zn. 16 Co 157/2019, jíž mu bylo uloženo zaplatit žalobci 35.000 Kč s 8,05 % úrokem ročně z této částky od 1. 11. 2016 do zaplacení; jinak zrušil rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 14. 8. 2019, sp. zn. 16 Co 157/2019, v části výroku II, jíž bylo rozhodnuto o povinnosti žalovaného zaplatit žalobci 180.000 Kč s 8,05 % úrokem ročně z této částky od 1. 11. 2016 do zaplacení, a dále ve výrocích III až V o náhradě nákladů řízení a o soudním poplatku, jakož i rozsudek Okresního soudu v Domažlicích ze dne 17. 12. 2018, sp. zn. 4 C 208/2016, v části výroku II, jíž bylo uloženo žalovanému, aby zaplatil žalobci 180.000 Kč s 8,05 % úrokem ročně z této částky od 1. 11. 2016 do zaplacení, a ve výrocích III až V o náhradě nákladů řízení a o soudním poplatku, a věc v tomto rozsahu vrátil Okresnímu soudu v Domažlicích k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Okresní soud v Domažlicích rozsudkem ze dne 17. 12. 2018, č. j. 4 C 208/2016-389, uložil žalovanému, aby zaplatil žalobci 80.000 Kč s 8,05% úrokem ročně z této částky od 1. 11. 2016 do zaplacení na náhradě majetkové škody a 250.000 Kč s 8,05% úrokem ročně z této částky od 1. 11. 2016 do zaplacení na náhradě nemajetkové újmy, a rozhodl o náhradě nákladů řízení ve vztahu mezi účastníky i vůči státu a o zaplacení soudního poplatku. Rozhodl tak již podruhé (poté, co byl jeho předchozí rozsudek ze dne 13. 10. 2017, č. j. 4 C 208/2016-204, zrušen usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 19. 10. 2018, č. j. 61 Co 123/2018-331), o žalobě, jíž se žalobce domáhal náhrady škody spočívající ve snížení ceny nemovitosti – drážního domku č. ev. 1 v obci H. (dále též jen „domek“ či „nemovitost“) a zadostiučinění za dlouhotrvající stres a psychické útrapy, jež mu způsobil žalovaný, který mu úmyslně bránil ve vstupu do této nemovitosti, nesloužící k trvalému bydlení, v období od 21. 5. 2005 do 15. 6. 2016. Soud vyšel ze zjištění, že žalobce je vlastníkem uvedeného domku a že žalovaný vlastní pozemek sousedící s pozemkem, na němž se domek nachází. K návrhu žalobce bylo rozsudkem Okresního soudu v Domažlicích ze dne 14. 3. 2012, č. j. 6 C 131/2007-408, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 24. 9. 2012, č. j. 15 Co 463/2012-475, s právní mocí ke dni 17. 10. 2012 zřízeno věcné břemeno cesty přes pozemek p. č. 2 v k. ú. H. ve prospěch vlastníka budovy č. ev. 1, v k. ú. H., za náhradu 7.900 Kč. Tento sousední pozemek byl přitom dříve užíván jako přístupová cesta k domku, což bylo vlastníky pozemku tolerováno, později však byl přístup zahrazen plotem, přičemž s ohledem na nemožnost jiného přístupu k domku než přes předmětný pozemek byly v uvedeném řízení shledány podmínky pro zřízení věcného břemene cesty. Rozsudkem Okresního soudu v Domažlicích ze dne 23. 3. 2016, č. j. 2 T 95/2015-214, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 26. 5. 2016, č. j. 8 To 165/2016-242, byl žalovaný shledán vinným přečinem neoprávněného zásahu k domu, bytu nebo nebytovému prostoru podle § 208 odst. 2 trestního zákoníku, který spáchal tím, že v době od 7. 10. 2014 do 16. 10. 2015 záměrně znemožnil žalobci (v daném řízení poškozenému) užívat jeho domek, ač byl povinen strpět na svém pozemku věcné břemeno v jeho prospěch, neodstranil vybudované oplocení, klíč k dvířkům předal až na zásah policie a posléze je opětovně uzamkl jiným zámkem. Soud v nyní projednávané věci dovodil, že žalovaný je podle § 2956 a § 2951 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“), povinen nejen nahradit žalobci škodu, ale i odčinit způsobené duševní útrapy. Měl přitom na základě odsuzujícího trestního rozhodnutí za prokázané, že jednání žalovaného, trvající minimálně od 25. 1. 2005 do 15. 6. 2016, přesáhlo rámec sousedské neshody, lze je pokládat za jednání neslušné, zavrženíhodné, nerespektující právo žalobce na jeho důstojnost a současně za neslučitelné s právem; chování žalovaného přitom žalobce okradlo o šťastný a zdravý život a znemožnilo mu realizovat prodej domku pro jeho zchátralost. V době předcházející zřízení věcného břemene cesty přitom plynula povinnost žalovaného umožnit vstup do domku z obecného zákazu vykonávat práva a povinnosti v rozporu s dobrými mravy ve smyslu § 3 tehdy účinného zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“), protože takto tomu bylo i v době předchozí. Při stanovení výše náhrady soud přihlédl zejména k tomu, že žalovaný neprojevil žádnou sebereflexi a jednal ve zlém úmyslu a že žalobce je naopak člověk nemocný, k němž by se ostatní měli chovat ohleduplně. Dovodil pak, že oprávněným je požadavek na úhradu částky 20.000 Kč za každý rok trvání sporu, odpovídající částkám přiznávaným v případech nepřiměřené délky soudních sporů, požadavku na úhradu 250.000 Kč tak lze v plném rozsahu vyhovět. Přisouzená částka by byla adekvátní náhrada újmy způsobené ztrátou zdravého a šťastného života, i pokud by soud vycházel z chování žalovaného po právní moci rozhodnutí o zřízení věcného břemene. Ve vztahu k uplatněnému nároku na náhradu škody způsobené snížením hodnoty domku žalobce za dobu, po níž byl bez pravidelné údržby, soud dovodil, že trestním rozhodnutím bylo jednoznačně prokázáno porušení povinnosti žalovaného, jež vyústilo v pokles ceny domku z 95.000 Kč ke dni 21. 5. 2005 na 60.000 Kč ke dni 15. 6. 2016. Současně bylo zjištěno, že žalovaný zmařil žalobci investice do domku v hodnotě 45.000 Kč, za použití volné úvahy ve smyslu § 136 o. s. ř. tak soud uzavřel, že žalobce má právo na náhradu škody ve výši 80.000 Kč.

2. Krajský soud v Plzni jako soud odvolací rozsudkem ze dne 14. 8. 2019, č. j. 61 Co 157/2019-424, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalovanému uložil zaplatit žalobci na náhradě škody částku 35.000 Kč s příslušenstvím, ohledně částky 45.000 Kč s příslušenstvím žalobu zamítl (výrok I), dále jej změnil tak, že žalobci uložil zaplatit 180.000 Kč s příslušenstvím a v částce 70.000 Kč s příslušenstvím žalobu zamítl (výrok II); rozhodl též o náhradě nákladů řízení (výroky III a IV) a o povinnosti zaplatit soudní poplatek (výrok V). Zdůraznil, že žalobci náleží náhrada skutečné škody odpovídající pouze částce, o níž se hodnota nemovitosti snížila v důsledku protiprávního jednání žalovaného, tedy znalcem stanovené sumě 35.000 Kč, nikoli však v hypotetické částce odpovídající náhradě za neprovedené investice do nemovitosti. Soud dále přihlédl k tomu, že žalovaný byl za své protiprávní jednání vůči žalobci pravomocně odsouzen rozsudkem trestního soudu, jímž bylo postaveno najisto, že se dopouštěl šikanózního jednání a „okradl" žalobce o právo na šťastný a zdravý život, způsoboval mu stresové situace, a to nejen znemožňováním užívání jeho domku, ale též dlouhodobým vedením soudních sporů, jež nakonec vyzněly ve prospěch žalobce, čímž mu úmyslně způsobil újmu. Odvolací soud se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně o stanovení výše náhrady analogicky jako u náhrad za nepřiměřenou délku řízení u soudních sporů, tedy stanovení kompenzace za jeden rok zavrženíhodného jednání žalovaného ve výši 20.000 Kč. V daném případě přitom nemajetková újma počala vznikat žalobci již podáním žaloby na zřízení věcného břemene dne 21. 6. 2007, od tohoto okamžiku žalobce aktivně hájil svá práva a současně byl žalovaný srozuměn s tím, že žalobce nemá jinou možnost přístupu ke své nemovitosti a že je její užívání žalobci zcela znemožněno. Žalobce byl pak v daném řízení zcela úspěšný, přičemž jeho délku nemohl ovlivnit, byl to právě žalovaný, kdo v dané věci podával opravné prostředky, a prodlužoval tak trvání sporu, jehož výsledek pak navíc nerespektoval, musela-li být zjednána náprava cestou následného trestního řízení. Za dobu od 21. 6. 2007 do 15. 6. 2016 (kdy žalovaný umožnil žalobci přístup k domku) má tak žalobce nárok na náhradu nemajetkové újmy ve výši 180.000 Kč.

II.
Dovolání a vyjádření k němu

3. Proti rozsudku odvolacího soudu, a to částem jeho výroků I a II, jimiž mu byla uložena platební povinnost, podal žalovaný dovolání, které má za přípustné ve smyslu § 237 o. s. ř. pro otázku, zda lze při kompenzaci nemajetkové újmy zcela odlišného rázu vycházet z judikatury zabývající se újmou způsobenou nepřiměřenou délkou trvání soudních sporů podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Odlišnost újmy ve smyslu § 2956 o. z. od újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení ve smyslu § 31a zákona č. 82/1998 Sb. Činí užití judikatorních závěrů vyslovených k tomuto zákonu zjevně nesprávným. Dovolatel dále zpochybňuje, že byly dány předpoklady vzniku škody a nemajetkové újmy i za období, kdy neměl žádnou povinnost umožnit žalobci vstup na pozemek (tj. od 21. 6. 2007 do 17. 10. 2012, respektive do 7. 10. 2014, kdy byl povolen vklad věcného břemene do katastru nemovitostí), tj. kdy neporušil žádnou právní povinnost danou zákonem či rozhodnutím. Závěr o vzniku újmy (škody) byl přitom vysloven bez zohlednění základních zákonných předpokladů vzniku práva na náhradu škody a nemajetkové újmy (existence zásahu, jeho neoprávněnost a příčinná souvislost mezi zásahem a újmou), tak jak jsou zmíněny například v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2625/2007. Odvolací soud navíc změnil svůj náhled na existenci protiprávního jednání oproti náhledu vyslovenému v předchozím zrušovacím usnesení v dané věci, aniž by na změnu svého právního názoru upozornil účastníky, čímž zasáhl do jejich práva na spravedlivý proces. Otázkou je též správnost závěru o přiznané satisfakci, vysloveného bez komparace s obdobným případem a přes to, že soudy dostatečně neposoudily jednotlivé okolnosti a nezohlednily výsledek trestního řízení, přičemž odůvodnění trestního rozsudku může být též jistou satisfakcí, jak se podává též z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4003/2001. Žalovaný dále formuluje otázku, zda je namístě posoudit duševní útrapy a vzniklou nemajetkovou újmu prostou úvahou či je třeba zpracovat znalecký posudek z příslušného oboru. Za

nesprávné pokládá dovolatel konečně to, že se soudy dostatečně nevypořádaly s otázkou, za jaká konkrétní porušení přirozeného práva žalobce nemajetkovou újmu požaduje; ani v žalobě přitom nebyl zásah do přirozených práv žalobce dostatečně určitě identifikován, žaloba neodpovídala požadavkům § 101 o. s. ř., aniž byly vady žaloby odstraněny, což vedlo k nesprávnému posouzení věci. Navrhl proto, aby Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu v napadeném rozsahu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

III.
Přípustnost dovolání

4. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, oprávněnou osobou (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), za splnění zákonné podmínky advokátního zastoupení (§ 241 odst. 1 a 4 o. s. ř.), dospěl k závěru, že dovolání není zčásti přípustné, zčásti pak ano pro právní otázku podmínek vzniku nároku na náhrady nemajetkové újmy způsobené znemožněním přístupu do nemovitosti, která dovolacím soudem dosud nebyla řešena; v tomto rozsahu je dovolání důvodné.

5. Směřuje-li dovolání proti části výroku I rozsudku odvolacího soudu, jíž bylo žalovanému uloženo zaplatit žalobci 35.000 Kč s příslušenstvím, nepřesahuje požadované plnění zákonný limit 50.000 Kč, jímž je podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. podmíněna přípustnost dovolacího přezkumu. Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu (viz např. usnesení ze dne 15. 8. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2195/2019, a judikaturu v něm citovanou) vychází z toho, že za rozhodnou částku pro posouzení přípustnosti dovolání z hlediska finančního limitu je třeba považovat sice výši peněžitého plnění, jež bylo předmětem odvolacího řízení, avšak pouze v rozsahu, jenž může být rozhodnutím dovolacího soudu dotčen, o němž tedy bylo rozhodnuto dovoláním napadeným výrokem. I podle důvodové zprávy k zákonu č. 296/2017 Sb., který mimo jiné nově formuloval § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., si navrhovaná změna v prvé řadě pomocí rozšíření výjimek z jinak široce formulované přípustnosti dovolání klade za cíl odbřemenění dovolacího soudu. Ke změnám navrhovaným v tomto ustanovení důvodová zpráva uvádí, že „ve sporech o peněžitá plnění nepřevyšující 50.000 Kč je přípustnost dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu vyloučena jen v případech, kdy o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50.000 Kč bylo rozhodnuto dovoláním napadeným výrokem. Jinak řečeno, tam, kde je předmětem sporu zaplacení částky nepřevyšující 50.000 Kč, nevylučuje ustanovení § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. přípustnost dovolání proti těm rozhodnutím odvolacího soudu, která (ač vydána v rámci takového sporu) nejsou rozhodnutími o peněžitém plnění (např. šlo-li o mezitímní rozsudek). Navrhovaná změna má tuto možnost vyloučit.“ I z citované důvodové zprávy nutno dovodit, že znění § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř., ve znění účinném od 30. 9. 2017, znamená zúžení možnosti podání dovolání v tzv. „bagatelních věcech“, nikoli její rozšíření. Nejvyšší soud tedy dovolání v dané části podle § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř. ve spojení s § 243c odst. 1 o. s. ř. odmítl.

IV.
Důvodnost dovolání

6. Nesprávné právní posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval.

7. Podle § 81 odst. 1 o. z. je chráněna osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. Podle odstavce 2 téhož ustanovení ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.

Podle § 82 odst. 1 o. z. člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek.

Podle § 2894 odst. 1 o. z. povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody). Podle odstavce 2 téhož ustanovení nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen stanoví-li to zvlášť zákon. V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu.

Podle § 2956 o. z. vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.

8. Patří k obecným východiskům práva na ochranu osobnosti (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2019, sp. zn. 25 Cdo 3423/2018), že ke vzniku občanskoprávní povinnosti odčinit nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnosti člověka musí být splněna podmínka existence zásahu objektivně způsobilého vyvolat nemajetkovou újmu spočívajícího buď v porušení, nebo ohrožení osobnosti člověka v jeho fyzické či morální integritě. Zásah musí být neoprávněný (protiprávní) a musí být zjištěna existence příčinné souvislosti mezi takovým zásahem a dotčením osobnostní sféry člověka (obdobně viz též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2018, sp. zn. 30 Cdo 439/2018).

9. Osoba dotčená ve svých osobnostních právech se může ochrany domáhat cestou tradičních prostředků, jimiž je uplatnění požadavku, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek, jak zaručuje § 81 odst. 2 o. z. Nejsou-li tyto prostředky postačující, může nastoupit též požadavek na poskytnutí zadostiučinění (§ 2951 odst. 2 o. z.), a to i v peněžité formě. Vzhledem k tomu, že na rozdíl od úpravy účinné do 31. 12. 2013 nyní zákon v § 81 odst. 2 o. z. o peněžité náhradě nehovoří, je třeba opodstatnění pro přiznání peněžitého plnění dovodit z ustanovení § 2894 a násl. o. z., která vymezují podmínky, za nichž vzniká povinnost hradit tzv. nemajetkovou újmu. Zatímco občanský zákoník účinný do 31. 12. 2013 pracoval s jediným pojmem škoda a v případě některých dílčích nároků (náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění či za ztrátu blízké osoby) pod něj zahrnoval i újmu nemajetkového charakteru, nyní se škodou míní pouze újma na jmění (podle § 495 věty druhé o. z. jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů), tedy újma majetkové povahy. Pro všechny ostatní nepříznivé dopady do sféry poškozeného, které se nedotknou jeho majetkového stavu, byl pak zaveden pojem nemajetková újma. Její povaha je nehmotná, imateriální a představuje nepříznivý zásah do jiných hodnot, jimiž jsou zejména život, zdraví, osobní svoboda a důstojnost. Nemajetková újma se projevuje v těžce definovatelné sféře vnímání obtíží, nepohodlí, stresu, obav a jiných nežádoucích účinků spojených se zásahem zejména do základních lidských hodnot. Dílčí definicí (§ 2956 část věty za středníkem o. z.) bez konkrétnějšího obsahového vymezení je poukaz na duševní útrapy, které se mohou rovněž projevit jako nepříznivý následek zásahu do přirozených práv člověka. Jde o stav, kdy vnímání účinků zásahu přesáhne běžnou úroveň diskomfortu a projeví se v silnější intenzitě pociťovaných nesnází již jako bolestně prožívaná záležitost.

10. Důležité je, že nemajetková újma se odčiňuje jen za určitých podmínek (ne jako škoda bez dalšího, tj. vždy), nýbrž jen tehdy, bylo-li to mezi účastníky dohodnuto nebo stanoví-li tak zákon (viz výslovnou dikci § 2894 odst. 2 o. z.). Vedle případů, kdy je náhrada případné nemajetkové újmy mezi účastníky sjednána, stanoví toto ustanovení zvláštní okruh případů, kdy nastupuje povinnost škůdce odčinit i nemajetkovou újmu, pokud to ovšem zákon připouští. Takový případ buď vymezí zvlášť zákon tzv. typovým nárokem (např. § 2543 o. z. zakládající nárok na náhradu újmy za narušení dovolené či § 2988 o. z. o nemajetkových újmách z nekalé soutěže a zejména tradiční ustanovení § 2958 o. z. o újmách vyvolaných ublížením na zdraví či § 2959 o. z. o nárocích pozůstalých osob při ztrátě osoby blízké), anebo lze použít obecnou normu § 2956 o. z., podle níž se náhrada poskytuje, jestliže se škodlivý zásah dotkl přirozených práv upravených v první části zákona. Demonstrativním výčtem jsou v § 81 odst. 2 o. z. k těmto základním hodnotám řazeny život a důstojnost člověka, jeho

zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy. Dále jsou upraveny situace spojené se zásahem do osobnostní integrity, týkající se především poskytování zdravotní péče v § 93 až 117 o. z., a konečně je tu i zvláštní ustanovení § 2971 o. z., podle nějž odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvlášť zavrženíhodné, nahradí škůdce též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.

11. Z této ne zcela jednoduché hmotněprávní konstrukce plyne procesní požadavek, aby účastník v žalobě skutkově vymezil povahu zásahu, od nějž odvozuje uplatněné právo na peněžitou náhradu, aby soud mohl právně posoudit, zda mu vznikla taková újma, s níž zákon možnost peněžité náhrady spojuje. Žalobce není povinen svůj nárok právně kvalifikovat, je však povinen popsat jím pociťovanou újmu natolik přesně, aby soud mohl posoudit z hlediska právního, zda jde o typovou újmu, s níž zákon výslovně počítá, či o újmu obecnějšího charakteru, jejíž závažnost se odvíjí od zásahu do základních hodnot chráněných první částí občanského zákoníku. Soud je pak povinen svůj závěr odůvodnit právě podřazením zjištěných obtíží žalobce pod typové ustanovení nebo pod konkrétní základní újmu, s níž jedině zákon spojuje nárok na peněžitou náhradu. Nedostatek takového závěru způsobuje nesprávné právní posouzení věci z hlediska požadavku § 2894 odst. 2 o. z.

12. V projednávané věci odvolací soud konstatoval, že nemajetková újma počala žalobci vznikat podáním žaloby na zřízení věcného břemene dne 21. 6. 2007, neboť od tohoto okamžiku se žalobce aktivně bral o svá práva a žalovaný byl srozuměn s tím, že žalobce nemá žádný jiný přístup ke své nemovitosti. I když se bránění průchodu přes pozemek může v návaznosti na konkrétní okolnosti jevit jako protiprávní (a to nejen tehdy, děje-li se v rozporu s úpravou soukromoprávní, ale například i oprávněními založenými normami veřejného práva kupříkladu, jednalo-li by se o účelovou komunikaci), neznačí to samo o sobě, že by takto bylo zasahováno přímo do samotné osobnosti člověka. Není samozřejmě vyloučeno, že bránění ve vstupu na pozemek nabude v kontextu dané situace takové podoby, že při něm dojde i k jednání majícímu povahu neoprávněného zásahu do osobnostních práv dotčeného, sama o sobě ovšem obrana vlastníka pozemku, který chrání své vlastnické právo před jeho zatížením povinností umožnit vstup jiným osobám (jde o kolizi vlastnických práv k sousedícím pozemkům), nepřiměřeným zásahem do osobnostních práv druhého účastníka sporu není. Předmětem takovéhoto práva je totiž osobnost každého člověka jako individuality, vytvářené jednotlivými hodnotami, tvořícími celistvost osobnosti v její fyzické a morální jednotě. To je dáno každé fyzické osobě od jejího narození, případně početí, po celou dobu jejího života až do smrti, a jeho vznik tedy není podmíněn žádnou jinou skutečností či právním úkonem a zásadně se neodvíjí od konkrétních právních jednání či postupů subjektů příslušného právního vztahu, v němž se dotčená osoba pohybuje (srov. přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4551/2011, publikované pod C 13189 v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, C. H. Beck, dále jen „Soubor“). Ačkoliv konkrétní okolnosti vývoje událostí, vztahů a interakce mezi účastníky by případně mohly vést k závěru, že k zásahu do přirozených práv žalobce ze strany žalovaného skutečně došlo, potřebný úsudek nelze redukovat, tak jak to učinil odvolací soud, na závěr, že zásah spočíval již v pouhém bránění vstupu na pozemek navzdory aktivní snaze žalobce zjednat nápravu prostřednictvím soudu.

13. Nelze přitom přehlédnout, že soudní rozhodnutí o zřízení věcného břemene průchodu přes pozemek má konstitutivní povahu, tedy působí *ex nunc*, tj. až od okamžiku soudního rozhodnutí. Z toho plyne, že žalovaný porušoval právo žalobce na průchod přes svůj pozemek založené soudním rozhodnutím až od okamžiku, kdy nerespektoval jím zřízené věcné břemeno. Okolnost, že účastníci o průchod vedli soudní spor, sama o sobě neznamená, že neúspěšný žalovaný obranou v soudním sporu neoprávněně zasahoval do osobnostního práva žalobce. Takto obecně pojatý názor by vedl k

absurdním a v praxi neudržitelným důsledkům, že každý, kdo z jakýchkoliv důvodů neuspěl v soudním sporu, působí úspěšné protistraně nemajetkovou újmu. Pak by ovšem prakticky každý spor zakládal úspěšnému účastníku i další nárok, případně by vyvolával řetězení následných sporů. Vzhledem k tomu, že právo na soudní ochranu před nezávislým soudem je včleněno do katalogu základních práv, nelze jeho uplatnění, ať na straně žalující či žalované, považovat za neoprávněný zásah do práv osoby, která se teprve soudní cestou dobere výroku deklarujícího či konstituujícího její práva. I když soudní spor je spíše krajním řešením sporu mezi osobami, nelze jeho vedení považovat za něco zcela neobvyklého, co by v běžných případech osoba obvyklých vlastností nebyla schopna zvládnout bez újmy na svých osobnostních právech. Nelze přisvědčit ani závěru odvolacího soudu, že žalovaný byl povinen umožnit žalobci vstup na svůj pozemek podle § 3 odst. 1 obč. zák., neboť toto ustanovení účinné do 31. 12. 2013, žádná práva nezakládalo a jím formulovaný korektiv dobrých mravů byl používán pouze k tomu, aby ve výjimečných situacích byla odňata ochrana existujících práv, jež by se příčila obecně uznávaným pravidlům slušnosti v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti (srov. obsáhlou judikaturu Nejvyššího soudu, zejména rozsudky ze dne 17. 5. 2001, sp. zn. 20 Cdo 263/2001, Soubor C 479, či ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 664/2002, Soubor C 2112). Jinými slovy na základě uvedeného ustanovení nebylo možno konstituovat dosud neexistující právo a jemu odpovídající povinnost (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 1997, sp. zn. 2 Cdon 155/96, Právní rozhledy č. 7/1997, s. 375, srov. též judikaturu Ústavního soudu, zejména nálezy ze dne 20. 12. 1995, sp. zn. II. ÚS 190/94, a ze dne 6. 3. 2008, sp. zn. II. ÚS 625/05, publikované ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, sv. 4, č. 87, a sv. 48, č. 49).

14. V projednávané věci ovšem odvolací soud správně nepřehlédl specifikum případu spočívající v tom, že žalovaný po skončení občanskoprávního sporu nerespektoval vykonatelné soudní rozhodnutí a právní stav z něj plynoucí a byl dokonce pravomocně odsouzen trestním soudem za úmyslné protiprávní jednání spočívající v tom, že v době od 7. 10. 2014 do 16. 10. 2015 záměrně znemožnil žalobci užívat jeho domek, ač byl povinen strpět na svém pozemku věcné břemeno v jeho prospěch, neodstranil vybudované oplocení, klíč k dvířkům předal až na zásah police a posléze je opětovně opatřil zámkem, a dopustil se tak přečinu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytového prostoru podle § 208 odst. 2 trestního zákoníku. Rozhodnutí trestních soudů, vážící se k části řešeného období, jsou podle § 135 o. s. ř. pro soudy rozhodující v občanském soudním řízení závazná v rozsahu, v jakém jimi bylo rozhodnuto o spáchání trestného činu a kdo jej spáchal. Z toho je zřejmé, že soud v občanskoprávním řízení je vázán skutkovým závěrem pravomocného rozhodnutí trestního soudu, že žalovaný v uvedené době zasáhl do práva žalovaného k domu v jeho vlastnictví, tedy že porušil zákonem stanovenou povinnost respektovat soudní rozhodnutí ukládající mu povinnost umožnit za podmínek zřízeného věcného břemene cesty průchod přes vlastní pozemek k domu. Tímto jednáním, jehož intenzita dosáhla úrovně trestného činu, zasáhl žalovaný do práv žalobce na soukromí a na důstojnost, neboť jej vystavil situaci, která již přesáhla běžnou povahu sousedské neshody v občanskoprávní rovině. Pak je správná úvaha odvolacího soudu, že za toto protiprávní jednání narušující osobnostní integritu žalobce náleží mu peněžitá náhrada. Nesprávný je ovšem přístup ke stanovení výše této náhrady, kterou odvolací soud ne zcela případně odvinul od celkové délky sporu mezi účastníky a kterou poměřoval s judikatorně podloženými případy nepřiměřené délky řízení. Nezabýval se ani tím, zda a nakolik případně může být též jistou satisfakcí samotné trestní odsouzení (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4003/2001).

15. Je třeba zdůraznit, že pravomocné trestní rozhodnutí nemůže nahradit úvahu civilního soudu, zda v souvislosti s trestným činem došlo nad rámec skutkové věty výroku rozhodnutí současně též k jednání majícímu povahu zásahu do chráněného osobnostního práva dotčené osoby. Ocitoval-li odvolací soud z odůvodnění rozhodnutí odvolacího trestního soudu konstatování, že žalovaný se měl vůči žalobci dopouštět šikanózního jednání, okrást ho o právo na šťastný a zdravý život a způsobovat mu stresové situace, pak toto povšechné konstatování nemůže znamenat odpovídající

občanskoprávní kvalifikaci uplatněného nároku z neoprávněného zásahu do osobnostních práv žalobce. Odvolací soud zjevně převzal z odůvodnění odvolacího soudu v trestní věci závěr o existenci práva na šťastný a zdravý život bez bližšího objasnění, co přesně mělo být v daném případě obsahem daného práva, jak je dovozována jeho povaha jako složky integrity člověka ve smyslu výše rozebíraných ustanovení a jak konkrétně do něj bylo zasaženo (tj. v čem přesně měl zásah spočívat). Z rozhodnutí není zcela zřejmé ani to, zda právem na zdravý život mínil soud toliko jinak označit právo na zdraví jako jedno ze stěžejních práv chráněných v § 81 o. z., či postihnout tím jiné osobnostní právo stojící mimo tento výčet.

16. Občanský zákoník sice výslovně vyzdvihuje v § 3 odst. 1 o. z. přirozené právo člověka brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým, tomu však nelze rozumět jako jakési garantované právo na štěstí, ale jako právo svobodně usilovat, starat se o štěstí své a lidí blízkých. Je tak na každém člověku, aby si v rámci svého sebeurčení stanovil, co naplňuje jeho štěstí a právo tomu nemá bránit, leda by tím zjevně byla bezdůvodně působena újma druhým (viz Melzer, F., Tégl, P. a kol.: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117. Praha: Leges, 2013, s. 504). Uvedené ustanovení tedy akcentuje právo každého člověka určit si podle své vlastní vůle, v čem bude spatřovat své štěstí a usilovat o ně, nikoliv právo člověka na šťastný život jako v podstatě právo na kýžený výsledek dané snahy. Povinnost státu poskytovat ochranu právu na šťastný život by se zjevně vymykala právní a především faktické realitě a současně i postavení demokratického právního státu založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana (viz čl. 1 zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky). Pokud by právo na šťastný život nemělo nabýt podoby oprávnění každého člověka dožadovat se u soudu ochrany jakékoliv své ideje šťastného života – což by mohlo vést k absurdním důsledkům přiznávání práv v podstatě na cokoli, zcela mimo jakoukoliv jinou zákonnou úpravu práv a povinností člověka – bylo by nutné toto právo do jisté míry objektivizovat, tedy soudní mocí autoritativně stanovit, co je vlastně šťastným životem. Jakékoliv mocenské vnucování konkrétní ideje šťastného života prostřednictvím soudů vykládajícím takto § 81 o. z. by pak ve svém důsledku nutně směřovalo k nepřípustnému upozadění svobody rozhodování každého ohledně toho, v čem bude spatřovat své štěstí a jak o ně bude usilovat ve smyslu § 3 odst. 1 o. z.

17. Konstatování odvolacího soudu o porušení práva na šťastný život, a potažmo tak jeho existence jako jednoho z osobnostních práv chráněných § 81 o. z., se tedy v takové obecnosti vymyká zákonné úpravě ochrany osobnosti. Dovodil-li pak odvolací soud právo žalobce na peněžní kompenzaci nemajetkové újmy za dobu již od roku 2007, aniž by náležitě a v souladu s příslušnou právní úpravou vyložil, v čem přesně měl spočívat zásah do práv žalobce a potažmo tak i to, jaká zákonem chráněná osobnostní práva byla jednáním postižena, nemůže již z tohoto důvodu jeho rozhodnutí obstát jako správné, a to zejména v kontextu okolnosti, že do pravomocného rozhodnutí o zřízení věcného břemene cesty žalovaný hájil svá (byť domnělá) práva, v čemž nelze a priori spatřovat zásah do osobnostních práv protistrany v soudním sporu.

18. Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu podle § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil v napadené části výroku II, jakož i v akcesorických výrocích o povinnosti k náhradě nákladů řízení (výroky III a IV) a k zaplacení soudního poplatku (výrok V). Protože se tyto důvody vztahují i na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud v odpovídajícím rozsahu i je a vrátil mu věc k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 o. s. ř.). Právní názor vyslovený v tomto rozsudku je závazný.

19. Soud v dalším řízení určí odpovídající částku náhrady za nemajetkovou újmu s přihlédnutím k době, po kterou neoprávněný zásah trval, po zvážení jeho závažnosti a konkrétních dopadů do poměrů žalobce, a výši náhrady v souladu s požadavky § 2951 odst. 2 a § 2957 o. z. stanoví přiměřeně vůči částkám, které náleží obětem úmyslných nenásilných trestných činů. V novém rozhodnutí o věci soud rozhodne o náhradě všech nákladů řízení včetně řízení dovolacího (§ 243g odst. 1 o. s. ř.).